

Små enkla ord bättre än tystnad

Tydliga signaler från sorgehuset och värdighet och respekt inför döden är två nyckelbegrepp bakom rätt uppförande i samband med begravning.

– När vi blir osäkra gör vi lätt för lite i stället, menar vett- och etikettexperten Magdalena Ribbing.

Magdalena Ribbing är författare till Nya Stora Etikettboken och ytterligare ett dussin böcker om etikett samt mångårig hyfs- och stilexpert vid Dagens Nyheter. Hon har genom åren hunnit besvara omkring 6 000 etikettfrågor. Ingen annan i Sverige torde ha så stor erfarenhet av ämnet.

Frågor om begravningar och om kondoleanser återkommer ständigt. Vår tids stora osäkerhet i de här frågorna är påfallande.

Otydlighet ger osäkerhet

–Förr fanns det en tydlighet som gjorde det enkelt för omgivningen att veta hur man skulle reagera, säger Magdalena Ribbing. Om någon var klädd på ett visst sätt, till exempel med sorgband, så kunde man enkelt gå fram och säga: Jag ser att något har hänt och jag vill uttrycka mitt deltagande.

–Men idag är folk klädda i kolsvart från topp till tå på väg till sitt eget bröllop. Vi blir inte längre hjälpta av äldre konventionella signaler, men vi har inte heller fått några nya.

Magdalena Ribbing berättar om hur en nybliven änka i hennes bekantskapskrets råkade ut för att gamla vänner gick omvägar för att slippa träffa henne. Hennes små barn gick på dagis och även där reagerade personal och andra föräldrar, som änkan tidigare känt mycket väl, med påfallande undfallenhet.

–Förr brukade jag påpeka att uttrycket ”beklagar sorgen” egentligen är fel. Man beklagar någons förlust eller deltar i någons sorg. Men numera tycker jag att det är bättre att någon beklagar sorgen än håller truten och vänder sig bort.

De som utformar dödsannonsen har ibland inte förstått dess syfte, menar Magdalena Ribbing.

–Den är till för att informera andra om att någon har dött. Det är därför man skriver ut namnen på de sörjande, man skriver inte deras inbördes relationer till varandra. Om det står farmor vet vi inte om den som avlidit är barnbarn till någon vi känner och ska kondolera. Och det här oskicket med flera olika annonser för en och samma person, det ökar bara förvirringen.

Inget cocktailparty

Magdalena Ribbing säger att hon har kommit upp i den åldern när hon själv allt oftare går på begravningar. Det är viktigt att hedra den avlidne med sin närvaro. Om regeringschefer över hela världen kan komma på en begravning med tre dagars varsel så borde även vanligt folk kunna ordna det, tycker hon. Särskilt den avlidnes egna barn:

–Så väldigt märkvärdig är inte ens tid. Men det handlar förstås om hur relationen tidigare har sett ut.

Hon påpekar att en begravning är den stora sista högtiden, den sista resan för någon. Man går inte dit för att visa upp sig själv. De snyggt brunbrända benen och den häftiga klänningen passar på ett café, men de passar inte vid en begravning. Man ska se till att hålla

ett nedtonat uttryck med diskreta smycken, långärmat och mörka strumpor.

–Begravningen är inte ett slags cocktailparty där folk ska gå runt i altargången och kindpussa varandra. Som begravningsgäst ställer man inte sig själv i centrum. Men många verkar ha svårt för den allvarliga situation som en begravning är och försöker lätta upp stämningen med nojs och glam, men det är inte rätt.

Magdalena Ribbing säger att rätt uppförande vid en begravning är att gå in under tystnad, buga lätt, kanske en meter framför kistan för att visa respekt för den stora oåterkalleliga döden, att sedan långsamt gå och sätta sig på rätt plats: höger om man är anhörig, vänster om man är vän.

–Vid ingången till kyrkan ska inte de anhöriga hälsa något slags välkommen till begravningsgästerna. Det kan ibland prästen göra, liksom prästen också säger adjö till dem vid utgången. De närmast sörjande kan samlas på kyrkbacken efteråt och byta några ord med övriga.

Komplicerade relationer

Hon får idag ofta frågor om hur man hanterar komplicerade familjerelationer.

–Mitt standardsvar är att begravningen är till för dem som sörjer, för dem som stod närmast. En exmake kan säkert också vara ledsen, men om inte relationerna varit smidiga makarna emellan, då avstår man från att komma. Återigen, man sätter inte sig själv i centrum. Man hedrar den avlidne och visar omsorg om de närmast sörjande. Det här borde vara självklarheter. Det är inte rätt tidpunkt för att skapa uppmärksamhet runt sig själv eller för relationsbråk. Men tyvärr är en del människor idag väldigt omogna.

Vid mötet med andra traditioner gäller enligt Magdalena Ribbing samma grundhållning som annars.

–Du klär naturligtvis inte ut dig alltför mycket förbi din egen kultur. Men du tar hänsyn till de normer som gäller för begravningen. Är det en judisk begravning har män alltid och kvinnor oftast något på huvudet, är det en katolsk begravning har en kvinna också håret relativt täckt.

–Du får helt enkelt ta reda på vad som gäller från fall till fall. Begravningsbyrån kan ge besked om detta. En generell regel är dock att en diskret och nedtonad klädsel nästan alltid är rätt, det ger ett värdigt intryck. ■

MARIA KORPSKOG

Traditionellt sorgband används idag mer sällan, men för att markera att man har sorg finns ett band som fästs på blus, kavaj eller rockslag med en pin med fågelsymbol på. Den finns hos auktoriserade begravningsbyråer.

Regler har fördelen att man vet vad som gäller och utan regler ökar risken för att begravningsgäster känner sig felklädda. För Eilert Ahlstrand i Lidköping är regler något som underlättar tillvaron.

SITTER INTE I KLÄDERNA

FOTO: KENNETH RUONA

– Klädkoden håller på att ändras, konstaterar Birger Signäs vid Limhamns begravningsbyrå i Malmö, helt naturligt eftersom vi lever i en värld som förändras. Då kan inte begravningstraditionerna vara statiska.

Det är nära till Danmark, men i sitt arbete med många begravningar av personer med rötter i andra länder har Birger Signäs också nära till andra kulturer.

– Det ser ju olika ut. I Danmark är det ofta den allra närmaste familjen som har svart, medan övriga kan ha andra färger. I flera arabiska och afrikanska traditioner klär man sig inte annorlunda än när man går till fredagsbönen. Många från sydöstra Europa, men också många syriskortodoxa, klär sig gärna i svart vid begravning och änkan fortsätter ofta att vara svartklädd resten av livet.

Birger Signäs har inte alldeles lätt att besvara frågan om han tycker det är bra eller dåligt med en uppmjukad klädkod. Å ena sidan sitter inte sorgen i kläderna, men å andra sidan handlar en begravning inte om en vardagshändelse, utan om en rit vid en av livets allra viktigaste händelser.

– Jag tycker att det är rimligt att man klär upp sig i respekt för den döde. Därför bör man klä sig fint, men inte nödvändigtvis i svart.

– Ibland får jag frågan om man ska köpa svart kostym till barnen när farfar ska begravas. Jag brukar svara att det viktigaste är att de känner sig finklädda.

GENERELLT TROR Birger Signäs att kollegerna har en tillräcklig kompetens när det gäller att ge råd utifrån den klädkod som gällt i Sverige, men när man närmar sig traditioner från andra delar av världen blir det av naturliga skäl knepigare, ju längre bort desto större luckor.

– När man ska ha en buddhistisk begravning med en familj från Vietnam eller Thailand är det bra att veta att sorgens färg är vit.

– Hur mycket var och en kan beror förstås på hur många olika begravningar man haft. Det viktigaste, säger Birger Signäs, är att det finns en god kompetens inom förbundet så att alla kolleger kan få de råd som man behöver. ■

Vill värna klädkoden

TJÄNSTEHATTARNA på begravningsbyrån i Lidköping finns för att ingen ska behöva vara inkorrekt klädd om vintern då det självfallet är svart hatt som gäller för begravningsbyråns personal. Det förekommer också att bärare om vintern behöver låna en hatt.

Eilert Ahlstrand har ett stort intresse för vad som är rätt klädsel och delar gärna med sig av sina kunskaper. Bland annat medverkar han, i och för sig inte bara med klädselfrågor, i konfirmandundervisning och utbildning för personal inom sjukvården.

– Jag har ett ord som jag brukar avsluta mina föredrag med: Kom ihåg, ni som ska ha med människor att göra, att alltid vara rena, snygga och lukta gott. För om ni ska inge förtroende, då är det första intrycket som gäller.

Regelverket gäller

Det finns många stilideal numera. En äldre klädkod har ersatts av flera sätt att vara

prydlig på.

– Det är riktigt, säger Eilert Ahlstrand, men varje klädsel kräver sin man. Jag minns att Magdalena Ribbing en gång skrev om en som inte hade slips, jag tror det var polotröja i stället, att det kunde hon svälja för han bar upp sin tröja med stil.

– När det gäller begravingar tycker jag att det är enkelt. Vi har ett regelverk som gäller. Tidigare innebar det att man skulle ha högtidsdräkt, det vill säga frack. Men på mina 25 år i branschen har jag inte varit med om en begraving där frack varit allmän klädsel. Det finns några enstaka, ofta ordensbröder, som bär frack. Nej, nu gäller enkel högtidsdräkt, det vill säga svart kostym.

– Det handlar i grund och botten om att visa respekt för den döde. Det är som att gå på bröllop. Man förbereder sig. Det tycker jag att man ska göra för en begraving också, och anser man att avlidne var en nära vän är det inget konstigt med att

man tar ledigt den dagen för att kunna vara ordentligt klädd.

Eilert Ahlstrand inser förstås att alla inte har möjlighet att ta ledigt en hel dag för begraving och understryker att det allra viktigaste förstås är att man närvarar överhuvudtaget, men tillägger:

– Har man delat glädje och sorg med en person känner man nog ofta att man vill ta den tid som krävs.

Mörkblått mångsidigt

När Eilert Ahlstrand tittar i backspegeln är den tydligaste förändring som han ser att det längst ner i dödsannonsen börjat stå Valfri klädsel. Det kom i början av 90-talet som en följd av att de som levde under det lite lössläppta 70-talet började få anledning att bjuda in till begraving. Utvecklingen stärktes av att de borgerliga begravingarna ökade efter år 2000 och sådana har allmänt uppfattats som lite mindre strikta än kyrkliga begravingar, menar han.

KLÄDKODEN ÖVERSPELAD?

– Eftersom det finns så många stilskolor idag tycker jag nog att den gängse klädkoden är mer eller mindre överspelad, säger Peter Munkert, begravningsentreprenör i Stockholm.

– Det blir allt vanligare att man hör: Usch, vi ska inte ha det så svart, för det förstärker sorgen. Man vill klä sig snyggt, dock inte nödvändigtvis svart. Man ser också en variation över året. Önskemålen om klädsel är ofta att det ska vara ljusare på sommaren och mörkare på vintern.

Peter Munkert konstaterar att om man verkligen vill ha begravingen i svart, då får man också tydligt be om det i annons eller inbjudningskort.

– Man ska också vara medveten om att det är de allra närmast sörjande som har möjlighet att vara ledig hela dagen för begraving. Att ha en viss klädsel kan vara svårare för andra som också går till arbetet under en del av dagen.

NÄR DET GÄLLER DE allt vanligare begravingar där deltagare och sörjande från med olika kulturell bakgrund möts menar Peter Munkert att klädseln inte ställer till några större problem

– Om jag gick och satte på mig en traditionell dräkt från ett annat land för att gå på begraving skulle det se fånigt ut. Men om det kommer en begravningsgäst som är klädd i sitt lands högtidsklä-

der skulle jag se det som ett sätt att hedra den avlidne och visa aktning för de sörjande.

– Egentligen tror jag inte att kläderna är det mest avgörande för hur ens deltagande vid en begraving uppfattas, det är snarare att man vill närvara. Om man är osäker kan man konferera i första hand med begravningsbyrån eller med de anhöriga.

– Om jag blickar framåt hoppas jag att vi ska ge varandra förståelse för vår särart. Bara det tycker jag är tankeväckande, att hos oss är kärlekens och livets färg röd, medan rött är sorgens färg hos aschantifolket i Ghana. ■

Till Eilert Ahlstrands glädje har han under de senaste åren kunnat skönja en tendens till bättre klädkod. Han är skeptisk till instruktionen Valfri klädsel.

– Jag brukar fråga de anhöriga om de har tänkt igenom saken, säger han. När jag frågar hur de själva ska vara klädda svarar de flesta som en självklarhet att de ska vara svartklädda. När jag frågar om de inte vill att andra också ska vara det säger de ofta, Jo men vi vill inte att någon särskilt ska behöva gå och köpa svarta kläder.

I det läget konstaterar Eilert Ahlstrand att det kan vara rätt att skriva valfri klädsel. Men bäst tycker han att det är att inte skriva någonting, vilket innebär enkel högtidsdräkt.

– Då säger någon ibland att han inte har svart kostym, men en marinblå med streck i. Ta den, säger jag. Men om någon vill ha råd innan han går och handlar och är tveksam till helsvart brukar jag säga att en omönsttrad mörkblå kostym alltid är en bra affär. Den fungerar till både bröllop, begravning och andra fester. Man varierar slipsen efter tillfället.

Tydlighet A & O

Eilert Ahlstrand brukar argumentera mot instruktionen Ljus klädsel. Skälet är att det finns åtskilliga som inte kan tänka sig att gå på begravning i ljusa kläder dessa skulle få problem.

– Men vill man trots allt verkligen ha en ljus begravning, eller en rosa, då ska man för att få ut sitt budskap ska vara tydlig i annonsen och skriva till exempel Rosa blommor och kläder. Då kan det inte bli något missförstånd.

En av hans käpphästar är tydlighet. Man det behöver inte alltid åstadkomma

genom egna instruktioner, för utan anvisningar gäller den gängse klädkoden och den är tydlig.

– Jag anser att vi ska värna klädkoden, för den fyller en funktion. Det som är så bra med regler är att människor vet vad de ska rätta sig efter. Om allt i stället flyter är risken mycket större att någon kommer att känna sig alldeles felklädd.

Färre vet

Eilert Ahlstrand konstaterar att den allmänna kunskapen om vad man ska ha vid begravningar har minskat. Idag får han ofta frågor om slipsens färg.

– Här finns en stor osäkerhet, men det är solklart. De närmast sörjande bär vit slips, övriga svart (Lokala avvikelser förekommer. Red:s anm).

Andra frågor han brukar få gäller barnen.

– När familjen bestämt att enkel högtidsdräkt gäller frågar de: Räcker det om min grabb har svarta chinos och en svart tröja. Jag brukar svara: Ja. Och när det gäller de ännu yngre barnen brukar jag säga: Ta på dem det finaste de har.

Ibland frågar också damer om de kan komma i byxor, men för Eilert Ahlstrand är svaret lätt. Byxor för damer ingår inte i begreppet högtidsdräkt. Det är klänning eller kjol som gäller.

– Men om en sörjande kvinna säger att hon ska ha byxor, då konstaterar jag att det är valfri klädsel som gäller. ■

TEXT: BO SILFVERBERG

Det som är så bra med regler är att människor vet vad de ska rätta sig efter.

PERSONALENS KLÄDER

Vad personalen på begravningsbyrån bör ha på sig kan variera något efter omständigheterna, menar Eilert Ahlstrand. I storstäderna, med en större och rörligare folkmängd är det slips som gäller, men inte nödvändigtvis svart. Svart kostym kan medverka till att sörjande känner att de hamnar i underläge gentemot personalen. På mindre orter, där det ännu förekommer att man gör hembesök och där man är mer eller mindre bekant med många, kan personalen på kontoret klä sig lite ledigare. Grå kavaj och byxor kanske, och inte nödvändigtvis slips.

– Man ska alltid vara propert klädd, säger Eilert Ahlstrand, det gäller hela vägen, också när vi är ute på hämtningar, och för min del föredrar jag lite stil.

Att dela sorgen

En vägledning för släkt och vänner

VILL DU VETA MER

En sammanställning av vad som är gängse umgänges- och klädselkoder vid sorg och begravning finns på www.begravningar.se. Information finns också hos auktoriserade begravningsbyråer. Där kan man även hämta skriften Att dela sorgen där man kan få råd före, under och efter begravningen.